

TÜRKİYE TİFTİK CEMİYETİNİN TARİHÇESİ*

(History of Turkish Mohair Association)

Ayşe MENTEŞ GÜRLER¹

¹ Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı – ŞANLIURFA.

ÖZET

Anadolu'daki geçmişi çok eskiye dayanan ve yüzyıllardır yalnız Orta Anadolu'da, özellikle Ankara ve çevresindeki illerde yetiştirilen Ankara keçisi, zamanla çeşitli yollarla yurtdışına çıkarılan damızlıklarla diğer ülkelerde de yetiştirilmeye başlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, geçmişteki ihmal ve hatalara karşın, Ankara keçisi yetiştiriciliği ile buna dayalı tiftik sanayinin öneminin kavrandığı ve bu konularda atılımlar yapmak için çabalara girişildiği bildirilmekle birlikte, Ankara Keçilerinin ıslahı, elde edilen tiftiğin iç pazarda işlenerek yurtdışına satışı alanlarında çalışmalar yapmak üzere "Türkiye Tiftik Cemiyeti"nin kurulması 1929 yılında gündeme gelmiştir. Cemiyet, 1930'da fiilen çalışmaya başlamıştır.

Araştırma, 1956 yılına kadar tiftik ihraç eden ülkeler arasında ilk sırayı alan Türkiye'de Ankara keçisi yetiştiriciliğinde önemli bir rol oynayan Türkiye Tiftik Cemiyeti'nin kuruluşu ve çalışmaları hakkında bilgi vermek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde Cemiyet'e ait belgeler ile, periyodikler ve konu ile ilgili kitaplardan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler retrospektif yöntemle değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, kurulduğu dönemdeki tüm olumsuz faktörlere karşın, Türkiye Tiftik Cemiyetinin Ankara keçisi yetiştiriciliği ıslahında örnek bir çalışma sergilediği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Tiftik cemiyeti, Ankara keçisi, Tiftik

SUMMARY

The Angora goat, its history in Anatolia is stretching back to many years and had been bred only in Central Anatolia, especially in Ankara and the surrounding subdistricts for hundreds of years, was also started to be bred in the other countries with the studs taken outside the country in various ways.

During the Ottoman Empire period, in despite of the negligence and mistakes made in the past, the Angora goat breeding and the mohair industry based on this had come into prominence and efforts had been exerted to make progress in this field. "Turkish Mohair Association" in order to genetically improve the Angora goat, process the obtained mohair in the domestic facilities and market it at abroad, was founded at 1930.

This study was made in order to provide information about the foundation and the works of the Turkish Mohair Association, which played an important role in Angora goat breeding in Turkey, which had been ranked in the first place among the mohair exporting countries until 1956.

In the study, the documents pertaining to the Association, periodicals, the books related to this subject, available at the Turkish Republic, The Prime Ministry Republican Archives, are utilized. The obtained data were evaluated with retrospective methods.

Consequently, in despite of all the negative factors existed during the foundation period of the Association, it can be alleged that the Association has exhibited exemplary works for the improvement and breeding of Angora goat.

Key words: Mohair Association, Angora goat, mohair

* Makale "Türkiye Tiftik Cemiyetinin Kuruluşu ve Çalışmaları" başlığı ile I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu (Uluslararası Katılımlı) 30 Mart – 1 Nisan 2006 Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Elazığ – Türkiye" de bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Ankara keçisi özellikle tiftik verimiyle dikkati çeken, Orta Asya'da tarih sahnesine çıkmış, *Capra prisca* isimli yabancı keçiden köken alan ve günümüzden 7-8 yüzyıl önce, Türklerin Anadolu'ya gelirken beraberlerinde getirdikleri bir keçi ırkıdır (17).

Uzun yıllar sadece Anadolu'da yetiştirilen Ankara keçisinin XVII. yüzyılın ortalarından itibaren küçük partiler halinde Hollanda, İngiltere, İtalya ve Fransa'ya götürüldüğü; fakat adaptasyon güçlükleri nedeniyle bu girişimlerin başarısız kaldığı bildirilmektedir (15, 19). Buna karşılık, bugün Türkiye dışında Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Ankara keçisi yerleşmiş durumdadır. Bu iki ülkeden başka Lesotho, Arjantin, Rusya, Avustralya ve Yeni Zelanda'da sınırlı ölçüde yetiştirilmektedir. Son yıllarda Hindistan, Pakistan, Fransa ve Kenya gibi ülkelerde Ankara keçisi yetiştiriciliğine bir yönelme görülmektedir (19, 22, 23).

Bu araştırma, Ankara keçisi yetiştiriciliği ve ıslahında önemli bir rol oynayan Türkiye Tiftik Cemiyetinin kuruluşu ve çalışmalarını hakkında bilgi vermek amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Araştırma materyali, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nda bulunan Türkiye Tiftik Cemiyetine ait belgeler ile, periyodikler ve kitaplardan oluşmaktadır.

Elde edilen veriler retrospektif yöntemle değerlendirilerek tarihçe yazımı gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Ankara keçisi, 19. yüzyılın ortalarına kadar sadece Türkiye'de yetiştirilmiş; 1838 yılında Hint ordusunda bulunan Albay

Henderson tarafından, 12 baş teke ve bir anaç keçi Güney Afrika'ya götürülmüş ve burada da Ankara keçisi yetiştiriciliğinin ve tiftik endüstrisinin başlangıcını oluşturmuş-tur (23).

Pamuk ziraati ile ilgili çalışmalar yapmak için Osmanlı Hükümetinin davetlisi olarak Türkiye'ye gelip bir süre kalan Dr. James B. Davis, dönüşünde (1849) Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Polk'a Sultan Mecit'in hediyesi olarak iki baş teke ile yedi baş dişi keçi götürmüştür (19, 23).

Ankara İl Yıllığına (1907) göre (30), *“1904 sayımlarında, Ankara Sancağında yaklaşık 1.500.000 baş tiftik keçisi bulunmaktadır. Zir bucağı merkezi olan İstanos Kasabasında (bugünkü Yenikent) ünlü “Ankara Sofu” dokunur. Kent Merkezinde kadın ve erkek çorapları, boyun sargıları, kadınlar için başörtüleri, boyun atkıları”* örülmektedir.

Tamur (30), *“Geçmişteki ihmal ve hatalara karşın Osmanlı Yönetiminin Ankara Keçisi yetiştiriciliği ile buna dayalı tiftik sanayinin önemini kavradığı ve bu konularda atılımlar yapmak için çabalara giriştiğini”* bildirmektedir. Ankara keçisinin dışsatımı 1881 yılında Padişah fermanıyla yasaklanmıştır. Ancak, 1918 yılında Osmanlı Mebusan Meclisi'nce *“Damızlık Tiftik Keçileri'nin Harice Men'i İhraç ve Teksiri Adadı Hakkında Kanun”* kabul edilerek, Ankara keçisi yetiştiriciliğinin canlandırılması amaçlanmıştır (15, 30).

Cemiyetin kurucularından Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz, 1935 yılında Muzaffer Bekman ile yaptığı görüşmede, Cemiyetin kuruluşuna ilişkin olarak şu bilgileri vermiştir (18): *“Memleketin her hususta inkişafını dileyen ve bu gibi servet kaynaklarına yeni baştan hayat vermeye çalışan Cumhuriyet evlatları tiftiklerimizle de meşgul olmayı ihmal etmemiş, nesli ıslah ve teksir ve tüyelerinin*

memleket dahilinde sarf ve istihlak ve tiftik sanayini de tamim ve harici ticaretini tanzim gayilesile çalışmak üzere Türkiye Tiftik Cemiyetini teşkil etmişlerdir.

Cemiyet ilk iki senesini teşekkül devresi olarak geçirmiş ve asıl faaliyete iki sene evvel başlamıştır.”

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nda yapılan araştırma sonucunda, Cemiyetin 24 Şubat 1930 tarihinde “Türkiye Tiftik Cemiyeti” unvanı ile kurulduğu ve Kastamonu, Konya, Eskişehir, Afyonkarahisar, Çankırı, Çorum, Yozgat, Bolu, Kütahya, Kırşehir, Aksaray, Mardin, Sinop, Niğde, Zonguldak ve Bilecik vilayetlerinde şubelerinin açıldığı belirlenmiştir¹.

Cemiyetin amacı, 10 Nisan 1932 tarih ve 2073 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Türkiye Tiftik Cemiyetinin Esas Nizamnamesi”nin 3. maddesinde “*tiftiğin nefaset derecesini ve tiftik keçilerinin ıslah ve teksiri ve hastalıktan vikayesi ve tiftiğin işlenmesi istandaret edilmesi, alım ve satım işlerinin tanzimi*” olarak belirtilmiştir. Ayrıca, bu amaç, Yönetim Kurulu tarafından 1939 yılında hazırlanan raporda, “*bakımsızlık ve bilgisizlik yüzünden ırkı bozulmuş ve nesli tereddi etmiş olan memleket tiftik keçilerini yeni baştan ıslaha ve bundan başka tiftiğin dahilinde sarf ve sanayinin tesis ve harici piyasada revacini teşvik ve temine çalışmak ve yetiştiricileri irşad ve onların bilgilerini arttırmaktır*” şeklinde ifade edilmiştir (27).

Belirlenen amaçlara ulaşmak için yapılacak çalışmalar, “*Cemiyet tiftik yetiştirilen menatikda numune ağılları tesis ederek oralarda damızlık tekeler yetiştirecek ve sürü sahiplerine meccanen tevzi eyleyecektir. .... Cemiyet müfettişleri ve mütehassislere marifetile tiftik muntıklarını teftiş ve sürüleri*

muayene ederek hangilerinin damızlığa elverişli olduğunu tefrik edecek ve mera ve ağıllar fenne muvafık ve hayvanların sıhhatlerini ve hastalıktan vikayetlerini temin husularile alakadar olacaktır.” şeklinde özetlenmektedir (28).

Cemiyetin kuruluşuna veteriner hekimler büyük bir ilgi göstermişler ve desteklerini Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuasında şu şekilde açıklamışlardır (21): “*Türkiye Tiftik Cemiyetini biz kardeş bir cemiyet telakki ediyoruz. O, kendisini gayesine ulaştıracak olan her türlü mesaisinde aynı safta muzahir ve muavin olarak Türk Baytarlar Cemiyetini ve bütün baytarları bulacağı şüphesizdir.*

Mecmuamız öteden beri, başlıca vazifeleri meyanına ithal ettiği zooteknî sahasındaki neşriyatına yine bundan böyle de gayet tabii olarak devam ederken, tiftiklere hususi bir ehemmiyet atfedecek, tiftik yetiştir-mesine, hastalıklarına tiftik ticaretine ait yazılara da sahifelerini maalmemnuniye açacaktır.”

Cemiyetin 17 Nisan 1931 tarihinde gerçekleştirilen Genel Kurulunda alınan kararlar arasında, numune ağıllı tesisi için ödenek ayrılması; İngiltere, Amerika ve tiftik keçisi yetiştiren diğer ülkelere bir uzman gönderilmesi; Cemiyetin sembolü olarak Tiftik Keçisi oğlağı başının kullanılması ve “*kamu yararına çalışan dernekler*” statüsü için başvuru yapılması bulunmaktadır (1).

“*Kamu yararına çalışan dernek*” unvanı için yapılan başvuru, derneğin yeni kurulduğu gerekçesi ile reddedilmiştir (2, 25).

Bentderesinde bulunan hazineye ait 300 metre karelik arsanın Ankara Tiftik Cemiyetine verilmesi, 13 Ocak 1932 tarih ve 12151 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı² ile kabul edilmiş; arsanın 690 metre kare olduğu anlaşıldığında, 27 Şubat 1934 tarihinde yeni

¹ T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. Belge No: 030.10.80.527.3.

² T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. Belge No: 030.18.01.02.25.4.9.

bir kararname³ çıkarılarak tahsis sağlanmıştır. Bu arsaya Cemiyetin Genel Merkez Binası ve sof imalathanesi (20) inşa edilmiştir.

Cemiyetin 2 Mart 1932 tarihinde gerçekleştirilen Genel Kuruluna sunulan “Yönetim Kurulu” raporundan, ortaya çıkan bazı sorunlar nedeniyle, numune ağılı oluşturmak için Yerköy civarında alınması düşünülen arazinin alımından vazgeçildiği; bunun yerine Ankara’ya 27 km mesafedeki Lalahan İstasyonunun bulunduğu sahada, “Odabaşı Çiftliği” olarak bilinen arazinin alınmış olduğu anlaşılmaktadır (3). Ankara Defterdarlığına, 14 Mart 1932 tarihinde verilen dilekçede⁴ de Çiftliğin “*müfredat ve kıymetlerinin*” bildirilmesi istenmiştir.

Genel Kurul tarihinde, numune ağılıının yerinin belirlenmiş olduğu ve inşaat için ihalenin yapıldığı bildirilmektedir. Ayrıca, Tiftik Keçisi vergisinden 10 kuruş indirim yapılmasının sağlandığı ve tiftik tüccarlarını korumak amacıyla bir satış kooperatifi kurulması için hazırlıklara başlandığı verilen bilgiler arasındadır (3).

Bu Genel Kurulda ayrıca, tiftiğin ülke içinde iplik haline getirilmesi; sof dokumacılığının yeniden geliştirilmesi ve tiftikten şapka, şal, hırka ve eldiven imalının yaygınlaştırılması konularında da çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır (3).

Cemiyetin imalathanesinde dokunan Ankara sofunun beyaz renklisinden Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk’e yazlık ceket yaptırmak üzere takdim edildiği ve ayrıca İl Müftülüklerine gönderilen bir yazıyla “müftüler, vaızlar, imamlar ve hatipler”in giyecekleri lataları Avrupa kumaşı yerine lacivert

renkli softan diktirmelerinin önerildiği görülmektedir (4).

10 Nisan 1933 tarihinde gerçekleştirilen Genel Kurulda, Lalahan’da bir numune ağılı ve veteriner hekim lojmanının yapıldığı; 300 adet damızlık keçi ve tekesi ile ilk ıslah çalışmalarının başladığı duyurulmuştur. Tiftik ipliğinin ülke içinde imalatının yapılabilmesi için gereken iplik fabrikası kuruluncaya kadar, tiftik karşılığı iplik ithalatı için İngiltere’de bulunan fabrikalarla anlaşma sağlanmıştır (5).

Yönetim Kurulu adına Başkan S. Sırrı’nın (İçöz) sunduğu 1934 yılı raporunda, numune sürüsündeki keçi sayısının 500’e çıktığı; ancak, ülke genelinde tiftik keçisi sayısında azalma saptandığı belirtilerek, acilen alınması gereken önlemler şu şekilde sıralanmıştır (6):

* Tiftik keçisi sürüsü sahiplerine tuzun çok az bir bedelle verilmesi,

* Sayım vergisinin yarıya indirilmesi,

* Tiftik keçilerinin koyun sürüleriyle birlikte güdülmesinin önlenmesi,

* Tiftik keçisi-kıl keçisi melezlemelerinin yasaklanması,

* Yaşlı teke ve keçilerin damızlıktan çıkarılmaları.

1935 yılı bütçesinin görüşülmesi sırasında gerçekleşen tartışmalarda, Türkiye’de bir iplik fabrikasının kurulması için en az 1.000.000 lira gerektiği; ancak, kurulacak fabrikada yapılacak üretimin talepten daha fazla olacağı için şimdilik ihtiyaç olmadığı ifade edilmiştir (6).

Cemiyet Başkanı Süleyman Sırrı tarafından, Başbakan İsmet İnönü’ye sunulan raporda da, ihmal ve şiddetli kış nedeniyle tiftik keçisi sayısında azalma olduğu ve yapılan inceleme sonucunda yetiştiricilerin “*verginin ağırlığı, masrafının fazlalığı ve yeteri kadar*

³ T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. Belge No: 030.18.01. 02.42.10.18.

⁴ Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü Arşivi.

tuz verilememesi” konularından yakındığı belirtilmiştir (7).

Cemiyetin 21 Nisan 1935’de gerçekleştirilen kongresinde, çiftlikte keçilerin banyolanması için gereken havuzun yapıldığı; sürü mevcudunun 875’e ulaştığı bildirilmektedir. Ayrıca, çiftlikteki keçilerin “örnek teşkil edecek derecede dinç ve bakımlı ve tüylerinin zarafet ve verimi yönlerinden de yüksek nitelikli” oldukları ifade edilmiştir (9).

Tarım Bakanlığında bir heyet 25 Ağustos 1935 tarihinde Cemiyet Çiftliğini gezmiştir. Yayınlanan gezi izlenimlerinden, heyetin numune ağılındaki uygulamalardan ve örnek sürüden oldukça etkilendiği, yetiştiricilerin fazla masraf yapmadan sadece bu çiftlikte uygulanan bilimsel yöntemlerle tiftik verimini arttırabilecekleri bildirilmiştir. Rapor da ayrıca, Cemiyet tarafından çiftlikte bir “çoban mektebinin” kurulmasının düşünüldüğü de belirtilmiştir (8).

Tiftik numune ağılında yetiştirilen damızlık tekelerin, yetiştiricilere parasız olarak dağıtılması için hazırlanan 6 maddelik “Tohumluk tekelerin tevziine dair talimatname” ve tekeleri alacak yetiştiricilerden alınacak olan “Teminat mektubu” örneği, 1936 yılında Türk Baytarlar Birliği Dergisinde yayımlanmıştır (11).

Başbakan İsmet İnönü 3 Nisan 1936 tarihinde eşi Mevhibe İnönü ile birlikte çiftliği ziyaret etmiş; Cemiyetin hatıra defterine izlenimlerini şu şekilde yazmıştır⁵ :

“Nümüne ağılı kurmalarını tesisatını gördük. Teşekkür esas itibarı ile müspet netice vermek için sağlam temel kurulmuştur. Bay S.S. İçöz’ü tebrik ettim. Baytar Bay Zeki Tekin’in faydalı nazaretine teşekkür ettim. Görüşümden memnun olduğumu hulasa olarak söyleyebilirim.”

⁵ Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü Arşivi.

Cemiyet Başkanı tarafından 10 Aralık 1935 tarihinde Başbakanlığa sunulan bir dilekçe ile “Türkiye’de Tiftik sanayiinin ihyası ve Tiftiklerimizin memlekette imal ve ihracı zamanının geldiği”; böylece ülkedeki tiftik keçilerinin sayısının artmaya başlayacağı ve başta Ankara olmak üzere 25.000’den fazla tiftik keçisi bulunan en az 18 ildeki yetiştiricilerin de korunacağı ifade edilerek; gelecek dönemdeki Beş Yıllık Sanayi Programında Tiftik Sanayiine de yer verilmesi istenmiştir (10).

6 Haziran 1936 tarihinde yapılan Cemiyet Kongresinde, numune ağılındaki sürünün nitelik ve nicelik olarak her yıl gelişmekte olduğu ve 1206 baş keçiye ulaşıldığı belirtilerek; istenilen özelliklerdeki 50 tekeden merkez için gerekli olan miktar ayrıldıktan sonra kalanlarının dağıtılacağı bildirilmiştir. Ayrıca, sayım kanununda yapılan değişikliklerle verginin 30 kuruşa indirilmesinin olumlu bir gelişme olduğu; bu verginin zamanla tamamen kaldırılmasının ise Türk tiftikçiliğinin gelişmesine ve ıslah çalışmalarına önemli bir katkı sağlayacağı ve böylece keçi sayısının hızla artmasına olanak sağlanacağı ifade edilmiştir (12).

Sof dokumacılığı ile ilgili olarak, “Talimatnamede yer aldığı ve Ankara tiftiği kadar tarihi ve Ankara’ya mahsus bir kumaş olduğu için her ne bahasına olursa olsun dokunması” gerektiği belirtilerek; “Cemiyet için bir külfetten başka bir şey ifade etmeyen” bu faaliyetin sürdürüleceği vurgulanmıştır (12).

Bu kongrede, elyaf konusunda görüşü talep edilen Selahaddin Batu, “Ziraat Enstitüsünde yaptığı iki yıllık inceleme sonucunda, elde edilen tiftiklerin bütün dünyadaki tiftiklerin en iyisi” olduğunu ve “Cemiyet çiftliğinde çok güzel bir sürü oluşturulduğunu; bilimsel yöntemlerle çalışılmaya devam edilirse birinci sınıf damızlık yetiştirmenin mümkün olacağını” söylemiştir (12).

Cemiyetin 5 Haziran 1937 tarihinde gerçekleştirilen Kongresinde, artık kuruluş aşamasının tamamlandığı, bundan sonra gelişme aşamasına gelindiği belirtilmiştir. Tiftik keçilerinin ıslahı amacıyla, Cemiyet Veteriner Hekimi tarafından kontrol edilen sürülerdeki istenilen özelliklere sahip keçilerin damgalanacağı ve Cemiyet tarafından kendilerine verilen tekelerin sadece bu keçilerle çiftleştirilmelerine izin verileceği belirtilmiştir. Bu tekelerin, damızlık olarak kullanıldıkları sürece özenle bakılacaklarına dair birer teminat mektubu alınması kararlaştırılmıştır. Ancak, 1937 yılında görülen bulaşıcı ciğer hastalığı nedeniyle 411 keçinin öldüğü ve itlaf edildiği, damızlık yeteneğini kaybeden 94 keçinin sürüden çıkarıldığı ve mevcudun 590'a indiği belirtilmiştir (13).

Genel Başkan Süleyman Sırrı İçöz, Cumhuriyet'in 15. Yıldönümü nedeniyle Türkiye Tiftik Cemiyetinin çalışmalarını değerlendirmiş ve Tiftik sanayiinin geliştirilebilmesi için, iplik üretilecek bir fabrikanın kurulması gerekliliğini yeniden vurgulamıştır (20).

Cemiyetler Kanununun değişmesi nedeniyle, yapılması zorunlu olan tüzük değişikliği, 1939 yılında toplanan Olağanüstü Kongrede gerçekleştirilmiştir. Bu Kongrede kabul edilen tüzük Türk Veterinerler Birliği Dergisinde yayımlanmış (14); ancak derginin bu sayısından sonra Türkiye Tiftik Cemiyetine ilişkin haber ve kongre tutanağına rastlanmamıştır.

Cemiyetin "Kamu Yararına Çalışan Dernek" statüsü alması için yapılan başvuru (26), "*Kendisine hedef ittihaz ettiği faaliyet sahasında takdire şayan hizmetler ifasına ve Tiftikçiliğin ıslahı ile dünya piyasasının beklediği nefaset ve incelikte tiftik istihsaline çalıştığı ve günden güne iktisadi sahada mühim hizmetler ifasına muvaffak olduğu*" anlaşıldığından Bakanlar Kurulu'nun 29

Temmuz 1939 tarihli toplantısında kabul edilmiştir⁶.

Türkiye Tiftik Cemiyetinin Lalahanda ki Çiftlik ve ağullarında yetiştirmekte olduğu numune tiftik sürüsünün çoğalması nedeniyle mer'alarının yetişmediği ve ayrıca damızlık erkek keçi yetiştirmek üzere Yozgat'da hazineye ait Bayazıtöğlü Çiftliğini, alma isteği, "*Maliye Vekilliğinin 11/4/1940 tarih ve 3123/6160 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine 748 sayılı kanunun birinci maddesine tevfi kan İcra Vekilleri Heyetince 20 Nisan 1940 tarihinde*" onaylanmıştır⁷.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekilliğine 10 Ağustos 1948 tarihinde verilen dilekçe ekinde bulunan rapordan, Cemiyet'in 1 ya da 19 Haziran 1948 tarihinde bir Kongre yaptığı saptanmıştır. Bu raporda, tiftik keçisi sayısının dört milyona yaklaştığı; ancak, son yıllarda ihracatın durduğu, yılda en az altı milyon kiloyu bulan tiftiğin depolanmış halde beklediği belirtilmektedir. Raporun sonuç bölümünde, sayım vergisinin kaldırılması ve tiftik sanayinin oluşturulması dilekleri tekrarlanmıştır (29).

T.C. Başbakanlık Arşivinde yapılan araştırmada 1948 yılından sonrasına ait herhangi bir belge ve bilgiye ulaşılamamıştır.

Türkiye Tiftik Cemiyeti, 17 Temmuz 1951 tarihine kadar faaliyetine devam etmiş; bu tarihte arazi ve binalar, Ankara keçisi yetiştiriciliği ve tiftik ıslahı çalışmalarına devam etmesi koşuluyla, Tarım Bakanlığına devredilmiştir (16).

Öncül'e göre (24), "*Cemiyetin gayelerinin bir dereceye kadar tahakkuk etmesi, Süleyman Sırrı İçöz'ün çalışmayacak kadar yaşlanması ve Tarım Bakanlığının bu Cemiyete*

⁶ T.C. Başbakanlık Arşivi. Belge No: 030.18.01.02.88.73.3.

⁷ T.C. Başbakanlık Arşivi. Belge No: 030.18.01.02.90.39.20.

yapmakta olduğu 10.000 liralık yıllık yardımın kesilmesi” Cemiyetin kapanmasına neden olmuştur. 27 Temmuz 1952 tarihli bir Tapulama Tutanağından⁸ da Çiftliğin bu tarihte Hazine adına tesbitinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Cemiyetin, “fesh⁹” amacıyla, 22 Mayıs 1960 tarihinde toplanan Kongresinde alınan kararlar, Bentderesindeki Genel Merkez Binası 22 Mayıs 1960 tarihinde Çocuk Esirgeme Kurumuna (24); Bayazitoğlu Çiftliği¹⁰ da 27 Ağustos 1960’da mülkiyeti hazineye, kullanımı Ziraat Vekaleti ve Veteriner Umum Müdürlüğüne devredilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye Tiftik Cemiyeti bünyesinde, kuruluşundan Tarım Bakanlığına devredildiği 1951 yılında kadar olağanüstü bir faaliyet gösterilerek, Lalahan ve Yerköy çiftlikleri oluşturulmuş ve Ankara’nın simgelerinden biri olan Tiftik Keçisinin ıslahı ve geliştirilmesi için örnek bir çalışma sergilenmiştir.

Ekonomik açıdan verimli olmamasına karşın “Ankara sofı” dokumacılığında ısrar edilmesi Cemiyet’in kültürel değerlere de büyük bir önem verdiğinin göstergesidir.

19. yüzyılın ortalarına kadar sadece Türkiye’de yapılan Tiftik keçisi yetiştiriciliği, sayım vergisi; tiftik sanayinin oluşturulmaması; meraların tarım ya da orman alanı olarak kullanılması nedeniyle keçi sayısının azalması ve dünya çapında görülen ekonomik darboğazlar gibi nedenlerle istenilen düzeye ulaşamamıştır.

Bütün bu olumsuzluklara karşın, tiftik keçisi yetiştiriciliğinin bilimsel yöntemlerle yapılmasını sağlayan Türkiye Tiftik Cemiyeti,

⁸ Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü Arşivi.

⁹ T.C. Tapu Senedi. Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü Arşivi.

¹⁰ T.C. Tapu Senedi. Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü Arşivi.

günümüz hayvancılığının geliştirilmesinde öncü rol oynayan Lalahan Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsünün kurulmasına da zemin hazırlamıştır.

Cemiyetin kuruluşuna kadar geleneksel yöntemlerle yapılan Ankara keçisi yetiştiriciliği, Cemiyetin yoğun çalışmaları sonucunda bilimsel temellere oturtulmuş, uygulanan ıslah programı sayesinde türünün en seçkin örneklerinden oluşan nüve bir sürü oluşturulmuştur. Bu sürüdeki birinci sınıf damızlıkların yetiştiricilere ücretsiz olarak verilmesi halk elindeki sürülerin ıslah edilmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Sonuç olarak, Türkiye Tiftik Cemiyetinin Ankara keçisi yetiştiriciliği ve ıslahında seçkin bir yeri olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Anon. (1931) *Türkiye Tiftik Cemiyeti Haberleri: Kongre Zabıtları*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (5) 42-53.
2. Anon. (1931) *Türkiye Tiftik Cemiyeti Haberleri*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, 6, 15-16.,
3. Anon. (1932) *Tiftik Cemiyeti Merkez İdare Heyeti Raporu ve Bütçenin Esbabı Mucibesi*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (8) 30-37.
4. Anon. (1932) *Tiftik Meselesi*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (9) 46-49.
5. Anon. (1933) *Tiftik Cemiyetinin 30 Nisan 1933 tarihli kongresi zabıtnamesidir*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (13) 50-57.
6. Anon. (1934) *Türkiye Tiftik Cemiyeti 1934 senesi kongresi*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (1-2-3-4) 84-104.
7. Anon. (1934) *Tiftik Keçilerinin ıslah ve teksiri hakkında*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (5) 225-227.
8. Anon. (1935) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin kurduğu Örnek Açılında toplu bir gezinti münasabıyla*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (5) 704-706.
9. Anon. (1935) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin Kongre Zabıtları*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (5) 707-731.
10. Anon. (1936) *Tiftik ipliği fabrikası için Tiftik Cemiyeti tarafından Baş Vekalet yazılan yazı ve alınan karşılık*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, (1) 142-144.
11. Anon. (1936) *Türkiye tiftik cemiyeti çalışmaları*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, (6) 754-755.
12. Anon. (1937) *Türkiye Tiftik Cemiyeti Kongresi*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, (3-4) 166-205.

- 13. Anon.** (1937) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin Senelik Kongre Zabıtları*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, (5-6) 285-309.
- 14. Anon.** (1939) *Türkiye Tiftik Cemiyeti heyeti umumiyesinin fevkalade ictima zaptı*. Türk Veterinerler Birliği Dergisi, (1-2) 81-96.
- 15. Anon.** (1965) *Tiftik Yetiştiriciliği ve Türk Tiftiği (İç: Türkiye Ekonomisinde Hayvancılık Ekonomisi Kongresi I)*. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, s. 121-142.
- 16. Anon.** <http://www.lalahanhmae.gov.tr /turkce/organizasyon.asp?id=2> (Erişim Tarihi: 15.11.2005)
- 17. Batu, S.** (1940) *Ankara Keçisinin tarihi ve menşei hakkında bir tetkik*. T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Sayı: 55. Ankara, 24 s.
- 18. Bekman, M.** (1935) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin Kuruluşuna ve Bugünkü Haline Dair Malumat*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (3) 336-346.
- 19. Çekiç, A.** (1989) *Türkiye ve Dünyada Tiftik Üretimi*. T.C. Ziraat Bankası Dergisi, (48) 14-19.
- 20. İçöz, S.S.** (1938) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin gayesi ve tarihi teşekkülünden Cumhuriyetin on beşinci yıl dönümüne kadar sarf ettiği mesai*. Türk Veterinerler Birliği Dergisi, (5-6) 347-353.
- 21. İsmail Hakkı** (1931) *Tiftik Keçisi, Türkiye Tiftik Cemiyeti*. Türk Baytarlar Cemiyeti Mecmuası, (4) 27-32.
- 22. Kalenderoğlu, K.** (1994) *Ankara Keçisi yetiştiriciliği, tarihinin en kötü dönemini yaşıyor*. Çiftçi ve Köy Dünyası, (114) 7-11.
- 23. Kasapoğlu, T.** (1996) *Tiftikçiliğimizin öyküsü*. Çiftçi ve Köy Dünyası, (136) 10-14.
- 24. Öncül, S.** (1963) *Sayın Süleyman Sırrı İçöz'ün Hayatı*. Lalahan Zootekni Araştırma Dergisi, 3 (1) 5-8.
- 25. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** (1931) *Baş Vekaleti Celileye*. Belge No: 030.10.80.5.
- 26. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** (1939) *Şurayi Devlet Riyasetine Takdim kılınmak üzere Dahiliye Vekalet Celilesine*. Belge No: 030.10.80.527.3 2 s.
- 27. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** (1939) *Türkiye Tiftik Cemiyetinin Vaziyet ve Mesaisi Hakkında Muhtıra*. Belge No: 030.10.80.527.3 5 s
- 28. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** *Cemiyetin menaf'i umumiyeye hizmet noktasından gayesi ve mesaisinin inkişafı hakkında muhtıra*. Belge No: 030.10.80.527.3 1 s.
- 29. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi** (1948) *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Vekilliği yüce Katına*. Belge No: 490.01.598.68.9, 8s.
- 30. Tamur, E.** (2003) *Ankara Keçisi ve Ankara Tiftik Dokumacılığı: Tüklenen Bir Zenginliğin ve Çöken bir Sanayinin Tarihsel Öyküsünden Kesitler*. Ankara Ticaret Odası, Ankara, s.186-197.